

Doç. Dr. Mustafa KARABULUT

Adıyaman Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi,
Adıyaman/TÜRKİYE
mkarabulut@adiyaman.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-6259-0868

**YAHYÂ KEMÂL'İN HATIRALARINDA
VE ŞİİRLERİNDE "ANNE" İMAJI**

"MOTHER" IMAGE YAHYÂ KEMÂL'S MEMORIES
AND POEMS

DOI Number: 10.28981/hikmet.371587

ÖZ

Türk edebiyatında "anne" konulu birçok yapıt kaleme alınmıştır. Bazı şair ve yazarlar bu konuya daha hassasiyetle yaklaşmışlardır. Özellikle Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşim, Nâzım Hikmet, Ziya Osman Saba, Arif Nihat Asya, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer, Can Yücel, Turgut Uyar, Cemal Süreya, Muzaffer İlhan Erdost, Sezai Karakoç vb. sanatçıların eserlerinde anne imajı önemli yer tutar.

Yahya Kemal Beyatlı'nın hayatında annesinin büyük önemi vardır. Annesini erken yaşta kaybeden şair, büyük acılar çeker ve büyük bir boşluk hissine kapılır. Şairin yaşadığı bu durum onun yapıtlarına da yansır. Yahya Kemal, annesinin dair birçok anıyı acı ve özlemle yâd eder. Beyatlı, birçok şiirinde annesini ölüm ile iç içe işler. Hatta ölünce toprağa, bir bakıma annesine kavuşacağına inanır. Üsküp ise annesinin defnedildiği şehir olmasından dolayı şaire göre kutsal bir şehirdir. Annesine aşırı derecede bağlı olan şair, onun zamansız ölümü ile derin bir yalnızlığa bürünür. Bu makalede Yahyâ Kemâl Beyatlı'nın hatıralarında ve şiirlerindeki anne imajı irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yahyâ Kemâl Beyatlı, Türk şiiri, anne.

ABSTRACT

In the Turkish literature, many works on "mother" were taken. Some poets and writers have approached this issue more sensitively. In particular, it is important to note that in particular, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşim, Nâzım Hikmet, Ziya Osman Saba, Arif Nihat Asya, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer, Can Yücel, Turgut Uyar, Cemal Süreya, Muzaffer İlhan Erdost, Sezai Karakoç etc. the image of the mother takes an important place in the works of the artists.

In the life of Yahya Kemal Beyatlı, his mother has a great importance. In the early years of her mother's loss, the poet suffers great sorrows and feels a great emptiness. This situation that the poet lives in is also reflected in his works. Yahya Kemal gives many memories of his mother with pain and longing. Beyatlı, in many poems, treats his mother with death. He even believes that when he dies, he will meet the earth, the mother of a sight. Skopje, is a holy city according to poetry because it is the city where her mother is buried. The poet, who is attached to her mother extreme, takes a deep loneliness with her untimely death. In this article, the image of the mother in the memoirs and poems of Yahya Kemal Beyatlı will be examined.

Keywords: Yahyâ Kemâl Beyatlı, Turkish Poetry, mother.

Giriş

Yahyâ Kemâl Beyatlı (2 Aralık 1884, Üsküp - 1 Kasım 1958, İstanbul), o zamanlar Osmanlı Devleti içerisinde olan Üsküp'te dünyaya gelir. Üsküp, "Evlâd-ı Fatihân neslinden halkı, yaşayışı, düşüncesi, mimarisi ve bütün özellikleriyle Türk olan ve bugün Balkanlarda kalmış bir şehirdir. İşte, Yahyâ Kemal'in çocukluk ve ilk gençlik yılları, Şardağ'ın eteklerinde, tıpkı yeşil gölgeli Bursa'nın devamını andıran bu güzel şehirde geçer" (Çakır, 2011: 128). Babası Üsküp Adliyesi'nde icra memurluğu yapan Nişli İbrahim Nâci Bey, annesi ise şair Leskofçalı Galip'in yeğeni Nâkiye Hanım'dır.

Çocukluk yılları Üsküp'teki Rakofça çiftliğinde geçen Yahya Kemal, ilköğrenimini özel Mekteb-i Edep'te tamamladıktan sonra 1892'de Üsküp İdadisi'ne girer. Birkaç yıl sonra ailesi Selanik'e taşınır. Annesinin ölmesinden sonra 1902'de İstanbul'a gelir, Vefa İdadisi'nde (lise) okur. 1903'te Paris'e giden Yahyâ Kemâl, 1912'de İstanbul'a döner. Bu yıllarda "sanat ve edebiyat camiasında ismi bilinen, tarih ve medeniyet anlayışıyla dikkat çeken ve sohbetleriyle ilgi odağı haline gelen birine dönüşür" (Erzen, 2014: 60). Onun Paris'te geçirdiği 1903-1912 yılları ise gerçek şiiri, saf şiiri aradığı dönemdir. O "Fransa'da tam bir çalışma ve arayış içerisindeydi. İşte Yahyâ Kemâl'i, Yahyâ Kemâl yapan ve sonunda sağlıklı bir yola ulaşmasını sağlayan bu arayışlarıdır" (Yetiş, 1998: 107). Bu dönemde şairin poetik anlayışı şekillenmeye başlar. "Şairin Paris'te geliştirdiği fikirleri ve estetik duygusu, onun şiirinin zeminini teşkil edecektir" (Kavaz, 1996: 388). Yahyâ Kemâl, Paris'te bulunduğu dönemde sanat anlayışının birçok yapı taşını meydana getirir.

Şiirlerini Millî edebiyat ve Cumhuriyet döneminde kaleme alan Yahyâ Kemâl, Divan edebiyatı ile modern şiir arasında köprü görevi üstlenmiştir. O, "Zıt kutupları birleştirici özelliğiyle bir mühredir. Mühre, kökler ile dallar arasındaki gövde veya geçmiş ile gelecek arasındaki köprüdür. Mühreyi bir diğer benzetme ile trafo olarak da kodlayabiliriz. Bilindiği gibi trafonun toplayıcılık ve dağıtıcılık gibi iki temel özelliği vardır. Yahya Kemal, divan ve batı şiir birikimini toplaması/edinmesi ve bu birikimi gelecek kuşaklara dağıtması yönüyle trafo görevi üslenen bir mühredir. Bir başka ifadeyle Yahya Kemal, Türk şiirinin geçmişi ile geleceği arasında oturan bir postnişin sayılabilir" (Aktaş, 2010: 32).

Yahya Kemal; eski-yeni, geçmiş-gelecek, Doğu-Batı arasında birleştirici bir özellik gösterir. "Yahyâ Kemâl, geleneğinden kopan ve sürekli arayışlarla bir asır boyu ondan uzaklaşan şiirimizi, yine geleneğe bağlayan köprüyü kurmuştur. O muhtevadaki terkipçiliği ve şekildeki mükemmeliyeti ile bizim klâsik şiirimizi kurmuştur" (Enginün, 1994: 55). Beyatlı, bunu yaparken geleneğe ait ses, ahenk, vezin, muhteva vb. unsurları esas alır. Yahya Kemal, geleneği takip etmekle birlikte, kendine ait bir şiir anlayışı geliştirir. "Büyük oranda klasik şairin idealize ettiği sevgili tipine yakın durmakla birlikte sevgilinin anlatımında tasvirî anlatımlara yer vermiştir" (Aydemir, 2009: 27).

Yahya Kemal, eserlerindeki edebî derinlik yanında tarih bilgisi ve tarih şuuruyla da öne çıkan, klasik unsurları bünyesinde taşıyan bir sanatçıdır. Hatta Tanpınar'ın ifadesiyle "O bizim ilk ve hakikî klâsîğimizdir" (Tanpınar, 1992: 355). Bununla beraber Beyatlı, taklitçi değil orijinal bir şairdir. "Geleneği yıkmadan, saldırmadan, onu yeni bir nefha ile işleyerek yapmıştır bunu. Aruzdan ve eski edebiyattan vazgeçmeyişi üzerine Ziya Gökalp'in 'Harabîsin, harabâtî değilsin / Kökün mâzidedir, âtî değilsin!' şeklindeki tenkidine verdiği şu cevabî mısraları öz

suyunu gelenekten alan bir anlayış ve arayışa sahip olduğunu göstermektedir: ‘Ne harabî, ne harabâtıyım / Kökü mâzide olan âtîyım!’ (Çıkla, 2008: 126). Bu bağlamda, Yahya Kemal’in maziden bağlarını koparmamış olması önemlidir.

Yahyâ Kemâl Beyatlı’nın Hatıralarında Anne İmajına Bakış

Yahyâ Kemâl Beyatlı, hatıralarında annesine geniş yer ayırmıştır. İlgili hatıralarına annesinin bir resminden mahrum oluşu ile başlar: “Onun bir resmi hayâtımın en büyük yadigârı olurdu. Annemin sîmâsını şimdi iyi hatırlayamıyorum. İslâm tesettürünün en şedîd bir muhitinde doğduğu, yaşadığı ve öldüğü için bir resmini bırakmadan kayboldu” (Beyatlı, 1999: 3).

Yahyâ Kemâl’in annesi Nakiye Hanım, Leskofçalı Dilaver Bey’in ve İvranyalı Adile Hanım’ın üç kızından en büyüğü olup dindar bir kadındır. 1883’te Yahyâ Kemâl’in babası ile evlenen Nakiye Hanım, orta boylu, kumral, güçlü bir bünyeye sahip, duygusal bir kişi olup okuma yazma bilmemesine rağmen oldukça görgülü ve anlayışlı bir kişidir. Annesi dini ve milli duyguları sağlam bir kadındır. Bir gün evlerindeki misafirler Yahyâ Kemâl’in büyüyünce ne olmasını istediğini sorduklarında o, “İnşallah şehîd olur” (Banarlı, 1997b: 26) diyerek ağlar.

Oldukça hassas ve düşünceli bir yapıya sahip olan annesinin aksine babası anlayışsız, içki ve eğlence düşkünü biridir. Yahyâ Kemâl, babasının alkole olan düşkünlüğünü şöyle anlatır: “On iki yaşıma kadar, babamın zaman zaman âile hayatına girdiğini, her akşam içkisini biz(im) yanımızda içtiğini hatırlıyorum” (Beyatlı, 1999: 4). Babası, ailesine gereken önemi göstermemekle beraber, Yahyâ Kemâl’in de bilmediği sebeplerden dolayı sık sık Selanik’e gider. Babası, daha modern ve büyük bir şehir olan Selanik’e yerleşmek ister. “Babam kararını merhametsiz bir kalble icrâ etti. Lâkin fâidesi olmadı. Annemin çehizlik eşyasını hamallarla tellallara gönderdi, haraç, mezdâ sattırdı. Bu darbe annemi yatağa serdi” (Beyatlı, 1999: 4). Bu olaydan bir süre sonra annesi verem olan Yahyâ Kemâl, ailenin dağılışının temelinde babasının bu davranışının yattığını ifade eder.

Üsküp’ten ayrılmak istemeyen Nakiye Hanım’ın isyanları sonuç vermez ve Yahyâ Kemâl, annesi, kardeşi Reşat, Rukiye ve Arap halayıkla beraber Üsküp’ten ayrılarak Selanik’e yerleşirler. “Ayrılışımız fecî” oldu. Annem Üsküp’ü bütün kalbiyle seviyordu. Orada ölmek, orada İsâ Bey mezarlığında, babası Dilâver Bey’in yanında gömülmek istiyordu. Üsküp onun nazarında tam bir Müslüman şehriydi. Selanik ise bilâkis, Yahudi ve gâvurla karışık bir ağyar diyârı idi. Oraya gitmekten teşe’üm ediyordu” (Beyatlı, 2009: 5). Babası, Selanik adliye müfettişliğine atanır; ancak onun içki ve eğlence hayatı da devam eder.

Selanik’te de ailesine karşı merhametsizliğini devam ettiren babası, Nakiye Hanım’ın hastalığının ilerlemesine sebep olur. Babası, Nakiye Hanım’ın durumunun ağırlaşması üzerine onu ve Yahyâ Kemâl’in kardeşini Üsküp’e gönderir. Beyatlı, Selanik İdadisi’ne devam edeceği için babasıyla kalır. Bir süre sonra babası anlaşılmayan bir sebeple Üsküp’e dönmeye karar verir. Ancak Üsküp’e varınca Nakiye Hanım’ı ölüm döşeginde bulurlar. Annesi için tek teselli ölmeden önce Yahyâ Kemâl’i bir daha görebilmiş olmaktır. Yahyâ Kemâl yalnız başına kaldığında bir köşeye çekilerek annesinin ölümünden korktuğunu söyler. Hatta rüyasında bile annesinin öldüğünü görür: “Yorganımın altında ağladım. Uyuyunca da korkulu rü’yâlara daldım... Rü’yamda annemin son nefesini

verdiğini ve muhibbesi Naîme Hanım'ın kucağında çenesinin bağlandığını görüyordum” (Beyatlı, 2009: 7-8). Korkulan olur ve kısa süre sonra annesi bu hastalığa dayanamayıp vefat eder.

Yahyâ Kemâl, annesinin ölümünden sonra adeta çıldırır; bu büyük yokluğa dayanamaz, hatta intihar etmeyi bile düşünür. “Annem gibi ölmek, hemen ona kavuşmak istiyordum. İntihâr vâsıtalarının ne olduğunu düşünüyordum. İzdırâbım orada toplanan herkesi sarmıştı” (Beyatlı, 2009: 8). Yahyâ Kemâl daha sonra annesini son defa görmesinden bahseder: “Beni ve kardeşimi annemin yüzünü son bir defa görmek üzere çadırın altına götürdüler. Annemin nâşî teneşir üzerinde beyaz bir kefenle örtülüydü. Yüzünü açtılar. Kendisini ruhsuz, gözleri açık ve gülümser bir halde gördüm. Saçları etinden ayrılmış gibiydi. Tarif edemiyeceğim bir acıyla yüzüne bakmıyordum. Kendisiyle aramda ne kadar mesafe olduğunu ölçemiyordum; yüzünü müebbeden hayalime nakşetmek için, kalbimin bütün kuvvetiyle bakıyordum” (Beyatlı, 2009: 9).

Yahyâ Kemâl, annesinin naaşının İsâ Bey Camisi'ne götürülmesi, cenaze namazının kılınıp mezara konulması ile ilgili anılarını tarif edilemez kederler içerisinde anlatır. “Mezarlıktan ayrılırken içimdeki acının cehennemî ateşini bir daha duydum.” (Beyatlı, 2009: 9). Yahyâ Kemâl'in sürekli ağlamasına etraftakiler de dayanamaz. O, annesinin kendisini cennette beklediği sözleriyle biraz teselli olur. Yahyâ Kemâl, annesini kaybetmekle hayatında hiçbir zaman yakalayamayacağı bir değeri ve aile sıcaklığını da kaybeder.

Yahyâ Kemâl, annesinin ölümünden sonra en değerli varlığını yitirmiş halde büyük bir yalnızlığa gömülür. Çocukluğunda erken yaşta kaybettiği anne/kadın/aile sıcaklığını hayatının sonuna kadar yakalayamaz. Beyatlı, evlenemez ve hayatını otel odalarında geçirir. Onun Nazım Hikmet'in annesi Celile Hanım'la evlenme tasavvuru da gerçekleşmeyince umutları oldukça azalır. “Yahyâ Kemâl, eve dönen adamdı, ama ömrünün sonuna kadar kadın sıcaklığının ısıttığı bir 'ev'in hasretini çekti ve hayata, doğduğu topraklardan çok uzakta, koyu bir yalnızlık içinde veda etti” (Ayvazoğlu, 1995: 117). Bu bakımdan onun hayatında ve bazı eserlerinde bir anne/kadın imgesinin eksikliği hissedilir.

Yahyâ Kemâl Beyatlı'nın Şiirlerinde Anne İmajına Bakış

Milli edebiyat ve Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli isimlerinden Yahyâ Kemâl Beyatlı'nın bazı şiirlerinde anne imgesine rastlanır. Annesini henüz on üç yaşındayken kaybetmiş olan Yahyâ Kemâl, “doğrudan anne temalı şiirler yazmak yerine 'ölüm' 'din' 'millî kültür' temalı şiirlerinin içinde gizlemiştir anneyi” (Yayla Tosun, 2009: 204).

Annesini erken kaybetmenin acısını ve bu ölümle nasıl yalnızlaştığını “Ufuklar” başlıklı şiirinde dile getirir. “Bu şiirde şair, ufukları seyretmenin insan ruhuna verdiği teselliden söz eder. Ancak bu tesellinin geçici olduğunu ve ulaşılmaması gereken bir 'rûh ufku'nun bulunduğunu belirterek bu noktada annesini hatırlar. Çünkü şair için annenin varlığı, çocukluk yılları boyunca, yaşamın darlığından sıyrılmayı sağlayan geniş ve ferah bir âlemdir. Oysa anne, çok vakitsiz bir anda hayata veda etmiş ve böylece şair, tarifsiz bir yalnızlığı yaşamaya mahkûm olmuştur” (Erzen, 2014: 63).

*“Annemin na’sını gördümdü;
Bakıyorken bana sâbit ve donuk gözlerle.
Acıdan çıldıracaktım.
Aradan elli dokuz yıl geçti.
Ah o sâbit bakış el’an yaradır kalbimde.
O yaşarken o semâvî, o gülümser gözler
Ne kadar engin ufuklardı bana;
Teneşir tahtası üstünde o gün,
Bakmaz olmuşlular artık bu bizim dünyaya”* (Beyatlı, 1995: 88).

Annesinin ölümünün üzerinden elli dokuz yıl geçmesine rağmen, şair bu acıyı hala derinden hisseder. Yahyâ Kemâl, on üç yaşında gördüğü bu tabloyu şiirinde de aynı şekilde dile getirir. “Annesinin yaşarken gördüğü gözleri şair için artık ‘engin ufka’ dönmüştür. Ufuk, şiirde sonsuzluk duygusunu verir” (Yayla Tosun, 2009: 206).

Şiirin son kısmında şair, içindeki özlemi “dost ufku” ve “cana ufku” ifadeleriyle verir:

*“Yaşıyan her fânî
Yaşıyan rûh özler,
Her sıkıldıkça arar,
Dar hayâtında ya dost ufku, ya cânan ufku”* (Beyatlı, 1995: 88).

Yahyâ Kemâl’in zihninde annesi ve Üsküp’ün yeri çok büyüktür. Hatta o, zaman zaman anne ile Üsküp’ü aynı bağlamda ele alır. Çünkü bu kent, annesinin defnedildiği şehir olmasından dolayı şaire göre mukaddes bir mekândır. Ahmet Hamdi Tanpınar bu konuda, “Yahyâ Kemâl, sohbetlerinde gerek Üsküp’teki hayattan, gerek annesinin ölümünden sık sık bahsederdi. ‘Ben anneme benzerim’ sözü, Lamartine gibi onun da konuşmalarında geçerdi” (Tanpınar, 1995: 183).

Üsküp, mimarisi ve tarihiyle şairin hayatında ve bilinçaltında derin izler bırakır. “İleride ‘Süleymaniye’de Bayram Sabahı’nı yazacak ve orada mimarinin ve onunla bütünleşmiş tarihin kuvvetli tesiri altında kalacak olan şairin bu özelliğinin temellerinin Üsküp’te atıldığını söylemek herhalde yanlış olmaz” (Çakır, 2011: 129). Özünü bu Müslüman-Türk şehirde alan Beyatlı’da milli değerler, o İstanbul’a geldikten sonra en üst seviyeye çıkar.

Yahyâ Kemâl, Osmanlı’nın ilk başkenti Bursa’yı, Türklüğün ve İslamiyet’in Balkanlara yayılmasında büyük öneme sahip Üsküp’e benzetir. “Kaybolan Şehir”de Balkan topraklarının Türklerin elinden çıkmasını büyük üzüntülerle dile getiren şair, memleketi Üsküp’e olan sevgisini, özlemini de dile getirir. “Üsküp’ün anılması bir taraftan da annenin yâd edilmesine vesiledir; çünkü hem Üsküp hem de anne, şair için, yaşanan ömrün en mesut yılları demektir” (Erzen, 2014: 64).

*“Üsküp ki Yıldırım Beyazıd Han diyârıdır,
Evlad-ı Fatihân’a onun yâdigârıdır.*

*Firûze kubbelerle yalnız bizim şehrimizdi o;
Yalnız bizimdi, çehre ve rûhiyla biz’di o.*

*Üsküp ki Şar Dağ'ında devâmıydı Bursa'nın.
Bir lâle bahçesiydi dökülmüş temiz kanın.*

*Üç şanlı harbin arş'a asılmış silâhları
Parlardı yaşlı gözlere bayram sabahları” (Beyatlı, 1995: 71).*

Üsküp, Yahyâ Kemâl'in bilinçaltında bir anne imajıyla birlikte yer alır. “Üsküp, burada bir yönüyle, merhametli annenin koruyucu kanatları altında geçen kaygısız, mutlu çocukluğun yansımasıdır. Özlemle yâd edilen anne, bu şehrin toprağına gömülmüş, bu şehre emanet edilmiştir” (Erzen, 2014: 64). Şairin bilinçaltındaki anne tasavvuru Üsküp kentiyle bilince çıkar. “Bizim için burada mühim olan doğduğu şehrin Yahyâ Kemâl'in muhayyilesindeki yeridir. Filhakika o biraz da ölen annenin kendisidir” (Tanpınar, 1995: 184). Yahyâ Kemâl için Üsküp'ü kaybetmek bir bakıma çocukluk yıllarını ve anneyi de kaybetmektir. “Daha da somuta indirgersek annenin mezarını ziyaret imkânının bile elinden gitmesidir Üsküp'ün kaybedilmesi” (Kahraman, 2001: 30).

Yahyâ Kemâl için Üsküp çok değerli bir mekândır. Onun dünyaya geldiği yer olan Üsküp'ün İshakiye Mahallesi, bugün de Türklüğün izlerini taşıyan bir mekândır. Yahyâ Kemâl'in ailesi böylesine Türklük ve Müslümanlığın yoğun yaşandığı bir mekânda yaşamaktadır. “Evleri, Fatih Devrinin metin Müslümanlığının mimarisine geçmiş olduğu İshakiye Camii'ne bitişiktir. Evlerinin önünde geniş mezarlıklar vardır. Karşılarında da Gavri Baba ve Yeşil Baba yatarlar. Bu muhit uhrevî bir âlemdir. Burası ahiret havası ile doludur. İşte bu muhit Nakiye Hanım'ın dolayısıyla Yahyâ Kemâl'in şahsiyetinin şekillenmesinde etkili olur” (Yayla Tosun, 2009: 364).

Yahyâ Kemâl bu şiirin devamında annesinin ölümünden söz eder:

*“Ben girmeden hayâtı şafaklandırıran çağa,
Bir sonbaharda annemi gömdük o toprağa.
İsa Bey'in fetihde açılmış mezarlığı
Hulyâma ahiret gibi nakşetti varlığı” (Beyatlı, 1995: 71).*

Yahyâ Kemâl'in annesinin ölümü şairin şiir anlayışına da yansır. Ahmet Hamdi Tanpınar bu hususta, “Ölen bir anneye ait merkezleşmenin evvela kaybolan bir şehirle sonra da bütün bir vatanla ve bir başka koldan da kaybolan bir âlemlerle birleştiği açıktır” (Oktay, 1993: 425). der. Bu bakımdan şairin hayatında kaybedişlerin büyük etkisi olduğunu söylemek gerekir.

Şairin çocukluğunun geçtiği ve annesinin mezarının bulunduğu topraklardan ayrı oluşu büyük üzüntü kaynağıdır. “Şair, derin bir üzüntünün içinde olmakla birlikte yine de Üsküp bizde olmasa da şair kendini Üsküp'te hisseder. Kaybedilen o toprakların ardından, elden gelen bir şeyin olmaması nedeniyle o coğrafyaya bağlılığın maddi değil de manevi olarak devam ettiğini dile getirir” (Erol, 2013: 80).

Beyatlı, “O Taraf” adlı şiirde rüyasında ahiret âlemini, Cennet hayatını ve annesinin ölümünü gördüğünü ifade eder:

*"Gördüm ölüm diyârını rü'yâda bir gece
Sessizlik ortasında gezindim kederlice.*

...

*Naklettiğim gibiydi bu rüyâda gördüğüm
Rü'yâ bu. Yoksa başka bir âlem midir ölüm?"* (Beyatlı, 1995: 104-105).

Şair, "Moda'da Mayıs" adlı şiirde anneyi insanı saran bir toprak imajıyla verir. "Şairin birkaç kez yer verdiği bu kullanım, bizi yine ölüm düşüncesinin şairin zihninde tuttuğu yere ve anne özlemine götürebilir" (Erzen, 2014: 66).

*"Seven kadınla seven erkeğin visâli gibi,
Bütün saâdet olan mevsimin bu hâli gibi,
Sürekli sevgiyi duydukça anne toprak'tan.
İçimde korku nedir kalmıyor yok olmaktan"* (Beyatlı 1995: 97).

"Sonbahar" adlı şiirde de anne toprak imajını görülür:

*"Yaprak nasıl düşerse akıp kaybolan suya,
Rûh öyle yollanır uyanılmaz bir uykuya,
Duymaz bu anda taş gibi kalbinde bir sızı;
Farketmez anne toprak ölüm mâcerâmızı"* (Beyatlı, 1995: 80).

Yahya Kemâl'in dine duyduğu ilginin temelinde, çocukluğunda aldığı dini ve milli terbiyenin önemli bir tesiri bulunmaktadır. (Bayrak, 2009: 1533-1534). Küçük yaşlarda Üsküp minarelerinden yükselen ezan seslerini duyarak yetişen şair, anılarını şöyle dile getirir: "Minârelerde ezan başladığı zaman evimizde rûhani bir sessizlik olurdu. Gâliba Üsküp'ün sokaklarında da böyle bir rüzgâr dolaşır, bütün şehri bir mabed sukunu kaplardı. Yalnız ezan sesleri duyulurdu. Annemin dudakları İsm-i Celâl'le kımıldardı. Bin üç yüz sene evvel, Hazret-i Muhammed'in Bilâl-i Habeşî'den dinlediği ezan asırlarca sonra, bizim semamızda hem dini, hem milli bir musiki olmuştur" (Özbalcı, 1996: 71). O, ilk dini ve milli duygularını annesinden almıştır. Onun Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmesinde ve Yunus Emre ilâhilerini anlamasında annesi ilk öğretmeni olmuştur. Annesi ona, "Oğlum, dünyâda iki insanı sev... Peygamber Efendimizi, bir de Sultan Murad Efendimizi sev!.." (Banarlı, 1997b: 25).

Yahya Kemal'in çocukluk yıllarında sadece fiziki değil, ruhi gelişiminde de annesinin önemi büyüktür. "Yahyâ Kemâl'in milliyetçi benliği ve inanmak kabiliyeti üzerinde yine inanmış bir kadın olan annesinin derin tesiri vardır. Bu anne, şair çocuğuna Kuran öğretir, Muhammediye'yi okurdu. Yazıcızade'nin Müslümanlıkla Türklüğü yoğuran millî-İslami harcını Yahyâ Kemâl annesinden duyarak benimsemişti" (Banarlı, 1997a: 1174).

Yahyâ Kemâl'in şiirlerinde görülen ölüm temasının temelinde annesinin ölümünün etkisi büyüktür. "Sessiz Gemi" şiirinde rıhtımdan ayrılan gemi ayrılık veya ölümü çağırıştır. Nasıl ki rıhtımda kalanlar ölenin arkasında gözleri nemli şekilde ufka bakmakta iseler, "Ufuklar" şiirinde de görüldüğü gibi, Yahyâ Kemâl'de de kendisini çocukken bırakıp öte dünyaya giden anne imajını hatırlattığı düşünülebilir.

Yahyâ Kemâl, “Ezân-ı Muhammedî” adlı şiirde bir taraftan dini duygularını şiirleştirerek, Yavuz Sultan Selim’in ölümü ile Müslümanlık nurunun bütün dünyayı aydınlatamamış olmasına üzülürken (Bayrak, 2011: 409) diğer taraftan Üsküp ile annesini aynı bağlamda ve kederde irdeler:

“Üsküp'de kabır-i mâdere olsun bu nev-gazel
Bir tuhfe-î bedî' ü beyân-ı Muhammedî” (Beyatlı, 2004: 29).

Bu beyitte on üç yaşındayken annesini Üsküp'te kaybetmiş olmanın acısını şair adeta yeniden yaşamaktadır.

Sonuç

Anne imgesi edebî eserlerde çokça işlenen konulardan biridir. Şiirlerini daha çok Cumhuriyet döneminde kaleme alan Yahyâ Kemâl Beyatlı, hatıra ve şiirlerinde anne imajına büyük önem verir. Beyatlı'nın çocukluk yılları, Üsküp kenti ve annesinin ölümü onun hayatına ve şiir anlayışına yön veren önemli etkenlerdendir. Şair, on üç yaşına kadar beraber yaşadığı annesinden ayrılmanın verdiği üzüntüyü hayatı boyunca trajik bir olay olarak hatırlar. O, annesinin ölümünden elli dokuz yıl geçmesine rağmen bunu kalbinde bir yara olarak taşır. Yahyâ Kemâl, annesinin ölümüyle dünyaya bakışında büyük değişimler yaşamış; gözündeki, engin ufuklar kaybolmuştur. Yahyâ Kemâl'de anne tasavvuru özellikle onun ölüm temalı şiirlerinde kendini gösterir. Doğrudan doğruya anne temalı şiirler yazmayan şair, bu temayı farklı temalarda kaleme aldığı şiirleri arasında dile getirir. O, “Ufuklar”, “Kaybolan Şehir”, “O Taraf”, “Moda'da Mayıs”, “Sonbahar” ve “Ezân-ı Muhammedî” başlıklı şiirlerde anne imgesine belirgin biçimde yer verir.

Kaynakça

Aktaş, Hasan. (2010), “Türk Şiirinde Bir Mühre Olarak Yahya Kemal”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi-The Journal of International Social Research*, Volume 3 / 10 Winter.

Aydemir, Yaşar. (2009), “Yahya Kemal: Geleneği Geliştiren, Dönüştüren Şair”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3, s.1-28.

Ayvazoğlu, Beşir. (1995), *Eve Dönen Adam Yahyâ Kemâl*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Banarlı, Nihat Sami. (1997a), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Millî Eğitim Yayınları, İstanbul.

Banarlı, Nihat Sami. (1997b), *Yahyâ Kemâl'in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.

Bayrak, Özcan. (2011), “Yahya Kemal'in Şiir Anlayışı, Eski ve Yeni Şiire Bakışı”, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 15, Sayı: 48, s.401-410.

Bayrak, Özcan. (2009), “Yahya Kemal'in Şiirinin Kaynakları”, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4 /1-II Winter, s.1521-1542.

Beyatlı, Yahyâ Kemâl. (1999), *Çocukluğum, Gençliğim Siyâsî ve Edebî Hatıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.

Beyatlı, Yahyâ Kemâl. (1995), *Kendi Gök Kubbemiz*, Millî Eğitim Yayınları, İstanbul.

Beyatlı, Yahyâ Kemâl. (2004), *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Çakır, Ömer. (2011), "Yahyâ Kemâl'de Tarih ve Şiir", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/2.

Çıkla, Selçuk. (2008), *Her Yönüyle Yahyâ Kemâl'in Şiiri*, Prof. Dr. Mustafa Özbalcı Armağanı, (Haz. Ahmet Cüneyt İssı, Dinçer Eşitgin), Birleşik Yayınevi, Ankara.

Enginün, İnci. (1994), *Şiirimizin Klâsik Şairi Yahyâ Kemâl Beyatlı*, Doğumunun Yüzüncü Yılında Yahyâ Kemâl Beyatlı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Erol, Ertan. (2013), "Yahyâ Kemâl Beyatlı'nın Eserlerinde Balkanlar", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 33.

Erzen, Melih. (2014), "Yahyâ Kemâl ve Ahmet Hâşim'de 'Anne' İmajı", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar, Sayı: 35.

Kahraman, Âlim. (2001), *Şairin Kalbindeki Şehir*, *Edebiyatın Saklı Dili*, İz Yayınları, İstanbul.

Kavaz, İbrahim. (1996), "Yahyâ Kemâl Beyatlı'nın Şiiri ve 'Süleymâniye'de Bayram Sabahı' Üzerine Bir Tahlil Denemesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 2.

Oktay, Ahmet. (1993), *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Özbalcı, Mustafa. (1996), *Yahyâ Kemâl'in Duygu ve Düşünce Dünyası*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. (1992), "Kendi Gök Kubbemiz", *Edebiyat Üzerine Makaleler* (Haz. Zeynep Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. (1995), *Yahyâ Kemâl*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Yayla Tosun, Hülya. (2009), *Cumhuriyet Dönemi Şiirinde Anne*, Trakya Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Yetiş, Kâzım. (1998), *Yahyâ Kemâl I- Hayatı*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.